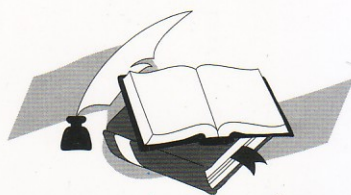

ISSN 2218-7588
E-ISSN 2219-5513

LANGUAGE AND LITERATURE
ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА
DİL VƏ ƏDƏBİYYAT

BEYNƏLXALQ ELMİ – NƏZƏRİ
JURNAL

1(85)

İsaxan İsaxanlı

YESENİN AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ: BİR ŞEİRİN 6 TƏRCÜMƏSİ

«В Хороссане есть такие двери...» şeiri «Персидские мотивы» silsiləsinə daxil olan 9-cu şeirdir. Şeir ilk dəfə 1925-ci il aprelin 3-də «Бакинский рабочий» qəzetinin 74-cü nömrəsində çap olunmuşdur. Bu şeir «До свиданья, друг мой, до свиданья» və «Прощай, Баку!» şeirlərindən sonra Yesenin dilimizə ən çox tərcümə olunan şeirdir («Улеглась моя былая рана...» şeiri ilə yanaşı). Digər tərəfdən, bu şeir Yesenin Azərbaycan dilinə tərcümə olunan ilk şeirdir.

Şeiri 6 müəllif – Süleyman Rüstəm, Əliğa Kürçaylı, Səyavuş Məmmədzadə, Qoca Xalid, Eyvaz Borçalı və bu sətirlərin müəllifi tərcümə etmişdir.

Şeir orijinalda belədir:

В Хороссане есть такие двери,
Где обсыпан розами порог.
Там живет задумчивая пери.
В Хороссане есть такие двери,
Но открыть те двери я не мог.

У меня в руках довольно силы,
В волосах есть золото и медь.
Голос пери нежный и красивый,
У меня в руках довольно силы,
Но дверей не смог я отпереть.

Ни к чему в любви моей отвага.
И зачем? Кому мне песни петь? –
Если стала неровнивой Шага,
Коль дверей не смог я отпереть,
Ни к чему в любви моей отвага.

Мне пора обратно ехать в Русь.
Персия! Тебя ли покидаю?
Навсегда ль с тобою расстанюсь
Из любви к родимому мне краю?
Мне пора обратно ехать в Русь.

До свиданья, пери, до свиданья,
Пусть не смог я двери отпереть,
Ты дала красивое страданье,
Про тебя на родине мне петь.

До свиданья, пери, до свиданья (1, стр.263).

İndi şeirin tərcümələrini (təbii ki, bu sətirlərin müəllifinin tərcüməsi istisna olmaqla) təhlil etməyə, yeri gəldikcə qarşılıqlı – müqayisəli təhlil aparmağa çalışacağıq.

Süleyman Rüstəmin tərcüməsi

Xorasanda elə qapılar var ki,
Çiçəklər səpilmiş astanasına.
Orada yaşayır dalgın bir pəri.
Xorasanda elə qapılar var ki,
Açamırdı onu şair əlləri.
Mənim qollarımın vardır qüvvəsi,
Baxsan, saçlarımda saklı altun, mis,
Gözəldir, incədir pərinin səsi,
Mənim qollarımın vardır qüvvəsi,
Fəqət qapıların önündə gücsüz.

Yox ikən eşqimdə qüvvət, cəsarət,
Kimiңün eyləyim bəs mən təğənni?!
O buraxmışsa da qısqanlığını,
Açamırmaz qapını bu gənc müğənni.
Yox ikən eşqimdə qüvvət, cəsarət.

Yurduma dönməyin gəlmiş zamanı,
Sənimi, sənimi atıram, İran?!

Əbədimidir bu ayrılıq anı?
Eşq ilə yurduma atmalıyam can,
Yurduma dönməyin gəlmiş zamanı.

Əlvida, əlvida, pəri, əlvida!
Mən bu qapıları açammadımsa,
Sən mənə göstərdin elə bir mənəbə,
Ki, sənin haqqında mən sübhi-məca
Ötərəm, əlvida, pəri, əlvida! (2, səh.16)

Şeirin birinci bəndindən görünür ki, şair Xorasandakı konkret bir qapıdan (o qapını görməsə də) söhbət açır. Astanası güllərlə dolu, gözəl, dalğın bir pərinin yaşadığı bir qapıdan. Bəs tərcümədə necədir? Tərcüməyə bir də nəzər salaq:

Xorasanda elə qapılar var ki,
Çiçəklər səpilməmiş astanasına.
Orada yaşayır dalğın bir pəri.
Xorasanda elə qapılar var ki,
Açamırdı onu şair əlləri.

Heç şübhəsiz, birinci misra uğursuz, qeyri-dəqiq tərcümə edilmişdir. Buradakı “elə qapılar var ki” fikri orijinaldakı “есть такие двери” fikrindən fərqli mənə kəsb edir. Diqqət versək görürük ki, tərcümədə həmin qapının konkretliyi itmişdir. Belə çıxır ki, Xorasanda bir neçə belə qapı var. Bu misranı çıxarmaqla, bəndin qalan hissəsini tərcüməçi çox ustalıqla dilimizə çevirmişdir. Xüsusilə də, ikinci misranın “Çiçəklər səpilməmiş astanasına” kimi tərcüməsi gözəl və şairanə səslənir. İkinci bəndin tərcüməsi də canlılığı ilə diqqəti cəlb edir, olduqca səmimi səslənir.

Üçüncü bəndi Süleyman Rüstəm aşağıdakı kimi tərcümə etmişdir:

Yox ikən eşqimdə qüvvət, cəsarət,
Kiminçün eyləyim bəs mən təğənni?!
O buraxmışsa da qısqanclığını,
Açamırdı qapını bu gənc müğənni.
Yox ikən eşqimdə qüvvət, cəsarət.

Birinci misra qeyri-adekvat tərcümə edilmiş, ikinci misradakı ərəb sözü olan “təğənni” sözü dördüncü misrada yersiz “müğənni” sözünün meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Bəndin üçüncü misrasında isə şairin konkret çəkdiyi ad – Şaqa (Şahanə) qeyri-müəyyən “o” ilə əvəz edilmişdir.

Dördüncü bəndin ilk üç misrası uğurla tərcümə edilsə də, üçüncü və dördüncü misralar arsındakı poetik bağlılıq düzgün verilməmişdir. Orijinalda şair: “Ana yurda olan məhəbbətim üzündən mən səninlə əbədilikmi ayrılıram?” – deyə sual edir. Həmin beytə diqqət yetirək:

Навсегда ль с тобою расстаюсь
Из любви к родимому мне краю?

Göründüyü kimi, bu beytdə ikinci misra birinci misra üçün səbəb rolunu oynayır.

Tərcümədə isə bu misralar arasındakı bağlılıq yox olmuş, “Əbədimidir bu ayrılıq anı?” misrası “Sənimi, sənimi atıram, İran?!” misrasının davamı kimi verilmiş, “Eşq ilə yurduma atmalıyam can” misrası isə ayrıca sərbəst bir misra şəklini almışdır.

Şeir son bəndində şair gözəl pərinin ürəyinə yol tapa bilməsə də, ona “xoş əzab” verən, unudulmaz pəri ilə belə vidalaşır:

До свиданья, пери, до свиданья,
Пусть не смог я двери отпереть,
Ты дала красивое страданье,
Про тебя на родине мне петь.
До свиданья, пери, до свиданья.

Buradakı “Ты дала красивое страданье” kimi mənalı və həddindən artıq poetik bir misranı tərcüməçi “Sən mənə göstərdin elə bir mənəbə” kimi quru, cansız bir şəkllə salmışdır. Bu bənddə “sübhi-məca” kimi bir ərəb sözünün işlədilməsi də, sözsüz ki, tərcümədə arzu olunan hal deyil. Amma, həqiqət naminə onu da qeyd edək ki, bu şeir tərcümə edildiyi vaxtı (1928-ci il) nəzərə alsaq, ərəb sözlərindən (“təğənni”, “sübhi-məca”) istifadə edilməsini, müəyyən mənada, təbii qəbul etmək olar.

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi
Xorasanda vardır elə qapılar,
Güllərlə bəzənmiş bütün kəndarı,
Orada fikrli bir pəri yaşar.
Xorasanda vardır elə qapılar,
Mən aç bilmədim o qapıları.

Çoxdur qollarımın gücü, qüvvəsi,
Bir baxın saçımın qızıl rənginə,

Gözəldir, incədir pərinin səsi.
Çoxdur qollarımın gücü, qüvvəsi,
Qapını mən aç bilmədim yenə.

Sevgidə igidlik yarayan deyil,
Mən kimə söyləyim nəğməmi. kimə?
Madam ki Şahanə qışqanan deyil.
Qapı açmasam da, gülüm, qəm yemə,
Sevgidə igidlik yarayan deyil.

Vaxtdır, Rusiyaya dönməliyəm mən,
Səni tərک edirəm deməli, İran?
Yoxsa ayrılıram ömürlük səndən?
Vətən məhəbbəti oyanıb yaman,
Vaxtdır, Rusiyaya dönməliyəm mən.

Əlvida, ey pəri, artıq əlvida!
Aça bilməsəm də o qapıları,
Mənə xoş əzablar çəkirdin burda.
Elə ki qayıtdım o dogma yurda,
Mən sənə nəğmələr qoşaydım bari,
Əlvida, ey pəri, artıq əlvida! (3, səh.113)

Süleyman Rüstəmin tərcüməsində olduğu kimi, burada da birinci misra orijinaldakı mənanı tam ifadə edə bilmir. Üstəlik, ikinci misrada da “нопор” sözünün “kandar” kimi şeiriyyətdən uzaq bir sözlə verilməsi bəndin ümumi səslənməsini xeyli zəiflətməmişdir. Sözsüz ki, Əliağa Kürçaylı kimi bir şair “kandar” sözünü burada sevdiyindən işlətməmişdir. Şübhəsiz, “нопор” dedikdə, adamın ağına gələn ilk söz “astana” olur. Lakin həmin sözü əvvəlcə Süleyman Rüstəmin işlətdiyini bilən tərcüməçi təkrardan qaçmaq üçün başqa söz axtarmışdır. Amma, prinsipcə, həmin mənanı versə də, “kandar” sözü uğursuz “tapıntıdır”.

İkinci bəndin tərcüməsinə aid xüsusi bir irad olmasa da, kifayət qədər ilhamla tərcümə edilmiş üçüncü bəndin üçüncü misrası haqqında bir kəlmə demək lazım gəlir. Bəndin tərcüməsinə bütövlükdə nəzər salaq:

Sevgidə igidlik yarayan deyil,
Mən kimə söyləyim nəğməmi, kimə?
Madam ki Şahanə qışqanan deyil.
Qapı açmasam da, gülüm, qəm yemə,
Sevgidə igidlik yarayan deyil.

Birinci iki misranı çox uğurla tərcümə edən Əliağa Kürçaylı “Если стала неревнивой Шага” misrasını “Madam ki Şahanə qışqanan deyil” kimi vermişdir. Fikrimizcə, misradakı məna dəqiq ifadə edilsə də, hətta danışq dilində də tez-tez rastlaşmadığımız “madam ki” ifadəsi şeir üçün yaramır, şeirdəki şeiriyyəti öldürür.

Dördüncü bənd belə tərcümə edilmişdir:

Vaxtdır, Rusiyaya dönməliyəm mən,
Səni tərک edirəm deməli, İran?
Yoxsa ayrılıram ömürlük səndən?
Vətən məhəbbəti oyanıb yaman,
Vaxtdır, Rusiyaya dönməliyəm mən.

Burada da Süleyman Rüstəmin tərcüməsində olduğu kimi, üçüncü və dördüncü misralar arasındakı əlaqə pozulmuş, “Vətən məhəbbəti oyanıb yaman” misrası özündən əvvəlki misra üçün səbəb rolundan çıxaraq (Orijinala fikir verin: Навсегда ль с тобою расстаюсь / Из любви к родимому мне краю?) ayrıca misra kimi verilmişdir.

Son bənddə isə Əliağa Kürçaylı heç bir ehtiyac olmadan “maraqlı” bir üsula əl atmışdır. Belə ki, orijinaldakı “Про тебя на родине мне петь” misrasını tərcüməçi iki misrada vermişdir:

Elə ki qayıtdım o dogma yurda,
Mən sənə nəğmələr qoşaydım bari.

Əslində, dərinədən düşünməyə heç ehtiyac yox idi. Bu beytin ikinci misrası ayrılıqda tərcüməçiyə lazım olan misra idi. Başqa sözlə, “Elə ki qayıtdım o dogma yurda” misrası olmadan bənd orijinala tam uyğun səslənəcəkdə:

Əlvida, ey pəri, artıq əlvida!
Aça bilməsəm də o qapıları,
Mənə xoş əzablar çəkirdin burda,
Mən sənə nəğmələr qoşaydım bari,
Əlvida, ey pəri, artıq əlvida!

Səyavus Məmmədzadənin tərcüməsi

Xorasanda bir qapı var, bir pəri,

Kandarına gül ələnər, nur saçar.
Qəm haqlayar qərİbsəyən dilbəri,
Xorasanda bir qapı var, bir pəri,
Qapısına tapılmadı bir açar.

Gücə qalsa, çatar gücüm, təpərim,
Qızıl telim kölgə salıb üzümə.
Sözü gözəl, özü gözəl, gül pərim,
Gücə qalsa, çatar gücüm, təpərim,
Di gəl, qapı bağlı qalıb üzümə.

Nə hünərdi boş-boşuna coşasan,
Ün yetmədi, kimə nəğmə qoşasan?
Şahana ki vec vermədi sözümə,
Qapılar ki bağlı qaldı üzümə,
Hünərdimi, boş-boşuna coşasan?
Rusiyaya dönməliyəm, dönməli...
İran eli! Ayrılıq, deməli,
Bəlkə, səni indən belə görmədim,
Aramıza düşdü vətən həsrətim,
Rusiyaya dönməliyəm, dönməli.

Salamat qal, nazlı pəri, salamat,
Çox da qapın bağlı qaldı üzümə,
Xoş əzabın qanad verər sözümə.
Söz qoşum ki, bütün aləm qala mat,
Salamat qal, nazlı pəri, salamat (4, səh.337).

Şeir in birinci bəndinə diqqət yetirək:

В Хороссане есть такие двери,
Где обсыпан розами порог.
Там живет задумчивая пери.
В Хороссане есть такие двери,
Но открыть те двери я не мог.

Bu bəndi oxuduqca adama elə gəlir ki, şair öz oxucusuna gözəl, maraqlı bir nağıl danışır. Özü də bu nağılın dili o qədər sadə və aydındır ki, onu hətta balaca uşaq da anlamaqda çətinlik çəkməz. Şairin bu dili oxucunu məftun edir, nağılın arxasını eşitməyə tələsirsən. Tərcümədə isə orijinaldakı bu şirinlikdən, bu axıcılıqdan əsər-əlamət belə yoxdur, şairin orijinal “nağıl dili” yersiz “qoşma dili” ilə əvəz edilmişdir. Bu, şeirə yalnız sünilik gətirir:

Xorasanda bir qapı var, bir pəri,
Kandarına gül ələnər, nur saçar.
Qəm haqlayar qərİbsəyən dilbəri,
Xorasanda bir qapı var, bir pəri,
Qapısına tapılmadı bir açar.

Birinci misrada “qapı” və “pəri” sözlərinin yan-yana işlədilməsi birinci iki misra arasındakı əlaqəni pozur, ikinci misranın qapıya, yoxsa Pəriyə aid olması məsələsini xeyli çətinləşdirir. Uçuncu misrada isə orijinalda olmayan, dilimizdə “pəri” sözüntün sinonimi olan “dilbər” sözü meydana çıxır. Bütün bunlar yersiz söz oyunundan doğan məqamlardır.

Qeyd edək ki, bu bənddəki “nağıl dilini” əvvəlki tərcüməçilərin hər ikisi – həm Süleyman Rüstəm, həm də Əliəğa Kürçaylı öz tərcümələrində müəyyən qədər saxlamağa nail olmuşdur. İkinci bəndin üçüncü misrasına nəzər salaq: “Голос пери нежный и красивый”. Sadə və aydın dildə verilmiş bu misranın tərcüməsində də tərcüməçi yenə söz oyununa meydan vermiş, misranı aşiq şeiri ruhunda “sözü gözəl, özü gözəl, gül pərim” kimi tərcümə etmiş və bu ruh bütün tərcümə boyu tərcüməçiyə hakim kəsilmişdir.

Maraqlıdır ki, Əmirxan Xəlilov “В Хороссане есть такие двери” şeirini təhlil edərkən (5, səh.66-69; 114-120) Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsini təhlilə belə cəlb etməmiş və təhlilini yalnız Süleyman Rüstəmin və Əliəğa Kürçaylının tərcümələri üzərində aparmışdır. Əlbəttə, əslində, bu da arzu olunan hal deyil. Lakin tədqiqatçını, müəyyən mənada, başa düşmək də olar. Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi orijinala qəti səsleşmir və o biri tərcümələrlə paralel müqayisə aparmaq da mümkün olmur.

Yalnız son bəndin tərcüməsində orijinala bir qədər yaxınlıq var:

Salamat qal, nazlı pəri, salamat,
Çox da qapın bağlı qaldı üzümə.
Xoş əzabın qanad verər sözümə,
Söz qoşum ki, bütün aləm qala mat,

Salamat qal, nazlı pəri, salamat.

Qoca Xalidin tərcüməsi

Gülə batıb Xorasanda bir qapı,
Bir pəri də orda qəmə qərq olub.
Heç bilmirəm, ora necə yol tapım?
Gülə batıb Xorasanda bir qapı,
Onu açmaq gəl ki mənə dərd olub.

Üzür mənə o pərinin şux səsi,
Amma qapı bağlı qalıb qarşımda.
Tükənməyib qolumun da qüvvəsi.
Bircə dənə dən yoxsa da başımda,
Qapı yenə bağlı qalıb qarşımda.

Nə qaldı ki, əl atmayım daha nə?
Məhəbbətdə hünərəmi tapınım?
Bəhanə də tapammıram, bəhanə
Deyəm, niyə açammıram qapını,
Məhəbbətdə hünərəmi tapınım?

Zara gəldim bir qapının əlindən –
Ta başımı vətən eşqi qatıbdı.
Gözəl pəri, ayrılıram elindən,
Doğma yurda dönmək vaxtım çatıbdır,
Ta başımı vətən eşqi qatıbdı.

Salamat qal, sən ey pəri, salamat,
Gərək gedib yurdumda da hay çəkəm:
– Görmürsənmi qapın salıb nə kökə?
Bir sümüyəm, bir də dəri – salamat,
Salamat qal, sən ey pəri, salamat (6, səh.38).

Bu tərcümədə də orijinalın dilinə və ruhuna uyğun gəlməyən üslub və intonasiya açıq-aydındır. Orijinaldakı birinci beyt bir misrada (“Gülə batıb Xorasanda bir qapı”) verilmiş, eləcə də orijinalın son – “Но открыты те двери я не мор” misrası tərcümədə bir-birindən ayrı düşmüş iki misra ilə (“Heç bilmirəm, ora necə yol tapım?”; “Onu açmaq gəl ki mənə dərd olub”) ifadə edilmişdir. Bununla da misralar arasındakı ardıcılıq və bağlılıq pozulmuş, məzmun xeyli zəifləmiş, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, orijinaldakı “nağıl dili” itirilmişdir. Ümumiyyətlə, bu tərcüməni oxuduqca ilk gözdəyən məqamlardan biri, bütün tərcümə boyu misraların orijinaldakı məntiqi ardıcılığına əməl edilməməsidir. Məsələn, ikinci bənddə yalnız son misradan başqa, bütün misraların yeri dəyişdirilmişdir. Məhz bunun nəticəsidir ki, orijinaldakı formanın pozulması ilə yanaşı, bir sıra məqamlarda orijinaldakı mənə da başqalaşmışdır. Fikrimizi təsdiqləmək üçün şeirin üçüncü bəndinə bir də diqqət yetirək:

Orijinal:

Ни к чему в любви моей отвага.
И зачем? Кому мне песни петь? –
Если стала неревнивой Шага,
Коль дверей не смог я отпереть,
Ни к чему в любви моей отвага.

Tərcüməsi:

Nə qaldı ki, əl atmayım daha nə?
Məhəbbətdə hünərəmi tapınım?
Bəhanə də tapammıram, bəhanə
Deyəm, niyə açammıram qapını,
Məhəbbətdə hünərəmi tapınım?

Bəndin məzmunu belədir: “Sevgidə hünərə, qəhrəmanlığa, igidliyə yer yoxdur. Bir tərəfdən, artıq Şahanə də mənə qışqanmırsa (qışqanmırsa, demək sevmir!), mən nə üçün, kimin üçün şeir yazım, kimə nəgmə qoşum? Digər tərəfdən, pərinin qapısını da aç bilmirəmsə (Şərq poeziyasında “qapının bağlı qalması” “qadının ürəyinə yol tapılmaması” mənası verir), deməli, sevgidə hünərdən danışmağa dəyməz”. Bəs tərcümədə necədir? Orijinaldakı mənə tərcümədə tamamilə başqa məzmun almışdır. Bir beyt isə (2-ci və 3-cü misralar) ümumiyyətlə, tərcümə edilməmişdir. Tərcümədə şair orijinalda olmayan lazımsız bir suala cavab arayır, qapını nə üçün aç bilmədiyini izah etməkdən ötrü “bəhanə axtarır”, “hər şeyə əl atır”.

Dördüncü bənd də eyni ruhda tərcümə edilmiş və qeyri-dəqiqliyə yol verilmişdir. Orijinalda şair pərinin vətəni tərk etdiyi üçün təəssüflənirsə (“Персия! Тебя ли покидаю?”), tərcümədə, əksinə, pərinin vətəni “Zara gəldim bir

qapının əlindən” deyə tərk edir. Tərcümədə şair ayrılıqdan nəinki təəssüflənmiş, hətta bir rahatlıq hissi keçirir.

Son bəndin tərcüməsində isə aşağıdakı beyt, ümumiyyətlə, qəbul edilməzdir və orijinalın tam əksi olan bir fikri ifadə edir:

Görmürsənmi qapın salıb nə kökə?

Bir sümüyəm, bir də dəri – salamat...

“Bir qapının əlindən zara gəlmiş, pis kökə düşmüş, bir dəri, bir sümük qalmış” şair, əslində, heç cür ayrılmaq istəmədiyi bir məmləkətdən, sanki sevinərək, zorla başını götürüb qaçır. Təsəvvür etmək mümkün deyil ki, bu beyt orijinaldakı çox şairanə bir fikrin – “Ты дала красивое страданье” fikrinin “tərcüməsi” kimi verilmişdir.

“Красивое страданье” hara, şikayət dolu bu beyt hara?!

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Bir elə qapı var Xorasanda ki,

Həyəti boyunca həşəmdi güllər:

Ordaki pəri də dalğın, mükəddər;

Bir elə qapı var Xorasanda ki,

Çəkib açammadı onu bu əllər.

Yetər qollarımın gücü, tərəri,

Saçımın rəngi də qızıldı, misdi;

Səsitək zərifdir o zərif pəri,

Yetər qollarımın gücü, tərəri,

Amma o qapını açmaq qəlizdi.

Sevgidə yersizdi cəsarət, hünər,

Aça bilmirəmsə o qapını mən,

Şaqa da biganə olubsa əgər,

Kiminçün oxuyum, deyim ürəkdən?

Sevgidə yersizdi cəsarət, hünər.

Vaxtdır, Rusiyaya qayıdım gərək

Ey İran, sənimi tərk edirəm mən?

Səndən ömürlük ha ayrılır ürək

Vətən sevgisidir çağırır çəkən;

Vaxtdır, Rusiyaya qayıdım gərək

Sağ ol, salamat qal, ey pəri, sən də.

Bir gözəl izzət bəxş elədin sən,

Eşqinlə ötəcək könüm vətəndə.

Aça bilməsəm də o qapını mən,

Sağ ol, salamat qal, ey pəri, sən də (7, səh.18).

Nəzərə alsaq ki, oxucuların hamısı dilçi və ya ədəbiyyatçı deyil, onda birinci bənddəki, “həşəm”, və “mükəddər” sözləri bir qədər düşündürür və şeiri oxumağa davam etmək əvəzinə lügətə müraciət etməli olursan. “Mükəddər” sözü mənaca orijinaldakı «задумчивая» sözünə uyğun gəlsə də, misradakı və ümumilikdə bənddəki şeiriyyəti xeyli zəiflədir. “Həşəm” sözü isə orijinaldakı mənaya qəti uyğun gəlmir. Ümumiyyətlə, şeir olsun və ya tərcümə olsun, istənilən halda, hamının başa düşdüyü, hamının anladığı ifadələrdən istifadə etmək lazımdır və bu, yazdığını oxunaqlı etməyin ən sadə yoludur. Belə sözləri nərsdə asanlıqla işləmək mümkün olsa da, onların poeziyada işlədilməsi arzuolunan deyil. Əlbəttə, tərcüməçi belə qəliz ifadələrdən istifadə etməklə, başqa tərcüməçiləri təkrar etməmək məsələsini, müəyyən mənada, həll etmiş olur, amma unutmayaq lazımdır ki, bu halda itirilən (sədəlik, şeiriyyət, oxunaqlılıq) qazanılandan (təkrardan qaçma) daha çox olur.

Şeirin 2-ci bəndi maraqlı tərcümə edilsə də, 3-cü bəndlə bağlı bir məqamı qeyd edək. Bənd belə bir beytlə bitir:

Коль дверей не смог я отпереть,

Ни к чему в любви моей отвара.

Tərcümədə isə, “Aça bilmirəmsə o qapını mən” misrasının yeri dəyişməklə, son iki misra arasındakı şərti bağlılıq itirilmişdir. Sanki, həmin misra, orijinalda olduğu kimi, bəndin 2-ci misrası olaraq verilmiş olsaydı, tərcümə daha uğurlu səslənərdi:

Sevgidə yersizdi cəsarət, hünər.

Kiminçün oxuyum, deyim ürəkdən?

Şaqa da biganə olubsa əgər,

Aça bilmirəmsə o qapını mən,

Sevgidə yersizdi cəsarət hünər.

4-cü bənddə də bir məqamı qeyd etmək lazım gəlir. Orijinalda şair İrandan əbədlilik ayrılıb-ayrılmadığını özü də bilmədiyi halda, tərcüməçi bunu əminliklə söyləyir:

Orijinal:

Навсегда ль с тобою расстанюсь
Из любви к родимому мне краю?

Tərcüməsi:

Səndən ömürlük ha ayrılırmır ürək
Vətən sevgisidir çağırıb çəkən.

Şeirin axıncı bəndi, ümumilikdə, normal tərcümə edilsə də, burada “sən”, və “mən”lərin artıqlığı da gözdən qaçmır, hiss edilir. Ümumiyyətlə, bütün qeyd olunanlara baxmayaraq, bu tərcümədə 1-ci bənd istisna olmaqla, digər bəndlərin tərcüməsini normal, hətta yaxşı tərcümə olaraq dəyərləndirmək olar.

Ədəbiyyat

1. Есенин С.А. Полное собрание сочинений. В 7-ми томах. Главный редактор Ю.Л.Прокушев. Т.1. Москва, «Наука» – «Голос», 1995.
2. “İnqilab və mədəniyyət” jurnalı (Əski əlifba ilə), 1928, № 6-7.
3. Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərtaşr, 1975.
4. Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987.
5. Əmirxan Xəlilov. Sergey Yesenin: Mərdəkanın qızıl payızı və yazı. Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 1996.
6. Yaz suları, Dan söküləndə, İxi... Rus klassik poeziyası *Qoca Xəlidin tərcüməsində*. Bakı, Şirvanəşr, 1997.
7. Sergey Yesenin. Fars havaları (Tərcümə: Eyvaz Borçalı). Bakı, Adiloğlu, 2010.

Резюме

Есенин на азербайджанском языке: 6 переводов одного стихотворения

Статья посвящена анализу переводов на азербайджанский язык 9-го стихотворения цикла «Персидские мотивы» - «В Хороссане есть такие двери...». В статье проанализированы переводы Сулеймана Рустама, Алиаги Кюрчайлы, Сиявуша Мамедзаде, Годжа Халида и Эйваза Борчалы, проведены взаимные сопоставления.

Summary

Yesenin in Azerbaijani Language: Six Translations of One Poem

The article is dedicated to the analysis of the translations referring to the ninth poem of "Persian Motifs" series. It further involves the appropriate and comparative analyses of the translations carried out by Suleyman Rustam, Aliaga Kurchayli, Sayavush Mammadzadeh, Qoja Khalid and Eyvaz Borchali.

Açar sözlər: Azərbaycan dilinə tərcümələr, Yesenin Azərbaycan dilində, “İran nəğmələri” Azərbaycan dilində, Yesenin Bakıda, Rus poeziyasından tərcümələr

Ключевые слова: Переводы на азербайджанский язык, Есенин на азербайджанском языке, Персидские мотивы на азербайджанском языке, Есенин в Баку, Переводы из русской поэзии.

Key words: Translations into Azerbaijani, Yesenin in Azerbaijani Language, "Persian Motifs" in Azerbaijani Language, Yesenin in Baku, Translations from Russian Poetry.

Rəyçi: prof.Əfqan Abdullayev